

Мрець у бункері. Історія мого батька

КУПИТИ

Роман-дослідження Мартіна Поллака присвячений участі Австрії у Другій світовій війні та злочинах нацизму. Із приватної перспективи нащадка - сина відомого нациста, який уже дорослим вирішує розібратися в обставинах не лише смерті свого батька, але і його життя, історії роду, що став пристрасним ревнителем нацизму, - автор викриває міф про аншлюс Австрії до III Райху. Він також показує становлення нацизму в провінційно-бюргерському середовищі прикордонних австро-словенських земель, взаємини австріяків та словенів і протистояння цих двох націоналізмів у 30-ті рр. Окрему тему становить конфлікт генерацій та соціалізація повоєнного покоління австріяків в атмосфері замовчування минулого, неопрацювання якого дозволяє симпатіям до нацизму та профашистським настроям зберігати тяглість аж до XXI ст. Роман має автобіографічне підґрунтя.

Це не книга спогадів, у якій автор переймається питанням, хто він такий. Це радше книга історії, у котрій автор запитує себе, як сталося так, що він зміг з'явитися на світ. Мартін Поллак – один із визначних австрійських письменників, один з головних діячів у ланцюгу, що сполучає Центральну та Східну Європу, – не пам'ятає свого батька. Здобутком цієї історії, яка є водночас історією сім'ї, і нації, і війни, є те, що читач ніколи не забуде його батька – мерця у бункері.

Тімоті Снайдер

Всі ці оригінальні документи, звіти, протоколи допитів, особові справи, які я зібрав і постійно перечитував, залишили у моїй уяві лише розмиті образи, наче на фотографіях, що їх зарано вийняли з проявочного розчину, тож на них видно тільки обриси, решта – простір для фантазії. (...) У ту мить я зрозумів, що ніколи в житті не знайду відповіді на мучительне запитання: як могло статися, що саме мій батько, «відповідно до своїх повноважень», наказував чинити всі ці речі, можливо, навіть сам брався за зброю. Батько, штурмбанфюрер, про якого один із його людей через багато років стверджував, що він був гуманною людиною. Гуманність. Що означало це слово на мові вбивць?

Мартін Поллак

Видавництво "Книги – XXI"

Мартін Поллак

Мрець у бункері

Мартін Поллак

Мрець у бункері

Історія мого батька

Martin Pollack

Der Tote im Bunker

Bericht über meinen Vater

© фото Кості Стрільця

Мартін Поллак народився 1944 року у Бад Галлі, Верхня Австрія. Вивчав славистику та східноєвропейську історію. До 1998 року працював редактором у журналі «Шпіґель» («Spiegel»), нині вільний письменник та перекладач. З 2012 по 2014 рік – куратор програми Ляйпцизького книжкового ярмарку «Транзит», присвяченої літературі України, Білорусі та Польщі.

Bibliothek der deutschsprachigen Literatur
Бібліотека німецькомовної літератури

Меридіан серця
Meridian des Herzens

MARTIN POLLACK

DER TOTE IM BUNKER
Bericht über meinen Vater

Ins Ukrainische übersetzt von *Nelia Vakhovska*
Mit dem Vorwort von *Timothy Snyder*

Czernowitz
Knyhy – XXI
2014

МАРТІН ПОЛЛАК

МРЕЦЬ У БУНКЕРІ
Історія мого батька

З німецької переклала *Неля Ваховська*
Передмова *Тімоті Снайдера*

Чернівці
Книги – XXI
2014

ББК 83.3(4Авт)62-8Поллак-44

П 512

Поллак Мартін

Мрець у бункері. Історія мого батька /

Переклала з німецької Неля Ваховська. – Чернівці:

Книги – ХХІ, 2014. – 248 с.

ISBN 978-617-614-063-4

Роман-дослідження Мартіна Поллака присвячений участі Австрії у Другій світовій війні та злочинах нацизму. Із приватної перспективи нащадка – сина відомого нациста, який уже дорослим вирішує розібратися в обставинах не лише смерті свого батька, але і його життя, історії роду, що став пристрасним ревнителем нацизму, – автор викриває міф про аншлюс Австрії до III Райху. Він також показує становлення нацизму в провінційно-бюргерському середовищі прикордонних австро-словенських земель, взаємини австріяків та словенів і протистояння цих двох націоналізмів у 30-ті рр. Окрему тему становить конфлікт генерацій та соціалізація повоєнного покоління австріяків в атмосфері замовчування минулого, неопрацювання якого дозволяє симпатіям до нацизму та профашистським настроям зберігати тяглість аж до ХХІ ст.

Роман має автобіографічне підґрунтя.

Видання здійснено за підтримки:

bm:uk

© Paul Zsolnay Verlag, Wien 2004

© Книги – ХХІ, 2014, видання українською мовою

© Неля Ваховська, 2014, переклад

© Тімоті Снайдер, 2014, передмова

© Василь Дроняк, 2014, дизайн

Це не книга спогадів, у якій автор переймається питанням, хто він такий. Це радше книга історії, у котрій автор запитує себе, як сталося так, що він зміг з'явитися на світ. Мартін Поллак – один із визначних австрійських письменників, один з головних діячів уланцюгу, що сполучає Центральну та Східну Європу, – не пам'ятає свого батька. Здобутком цієї історії, яка є водночас історією сім'ї, і нації, і війни, є те, що читач ніколи не забуде його батька – мерця у бункері.

Поллака після війни виростили люди, яких він любив, проте дитиною він навіть не намагався зрозуміти їхні складні взаємини. Він дорікає собі за вади, властиві усім дітям, – егоїзм, потребу в увазі, брак інтересу до великих дорослих історій. Здається, він вірить у те, що сам був одним з прикладів австрійського забування про нацистське минуле. Коли він пише, що мав «талант витіснити з пам'яті речі і людей», читач ловить себе на думці, що більшість із нас володіють таким самим талантом.

Після Другої світової війни в Австрії панувало суцільне безладдя, і Поллаків досвід американських бомбардувань, радянської окупації, втрати членів сім'ї у цьому сенсі цілком типовий. Той безлад породив і певну національну історію, базовану на такому собі внутрішньому розриві: назовні Австрія конструювала свій образ жертви, а в приватній сфері

австрійці, як, приміром, Поллакова сім'я, зберігали вірність ідеям нацизму. Поллак пише: «У нас не ставили запитань, ось у чому проблема». Цей вислів «у нас» може означати як сім'ю, так і націю, і, гадаю, Поллакові йдеться про обох.

Він з'ясовує основні факти про свою сім'ю: його любий дідусь був адвокатом і допомагав експропріювати майно євреїв, його рідний батько депортував євреїв у Ригу і служив у складі загону карателів у Південній Росії. Батько пройшов через Південну Україну, бачив і, без сумніву, брав участь у частині найстрашніших німецьких злочинів, а потім повернувся до гестапо.

Проте Поллак не розглядає ці результати своїх розслідувань як остаточні відповіді, як розв'язання загадок. Його цікавлять обставини, мотиви, людські взаємини. Це робить його моральні судження ще потужнішими. Ставлячи важкі запитання про свою сім'ю, Поллак пише надзвичайно цінну історію австрійців та націонал-соціалізму.

Багато в чому ця книга є зразком для істориків – в Австрії, Україні, Європі, котрі прагнуть досліджувати складні теми новітньої історії, в яких емоційне і політичне важить так само, як і наукове. Поллак починає з конкретних деталей і збирає стільки даних, скільки може знайти. До пам'яті він ставиться серйозно, зі співчуттям. Поллак не прагне ані захистити пам'ять, ані зруйнувати її. Він просто хоче зрозуміти, що насправді трапилося і чому. І часом дивується з того, що віднаходить в архівах. Все це він описує із надзвичайною точністю і в дуже виваженому тоні.

Невід'ємною частиною такої серйозності є те, що Поллак не приховує своїх почуттів, які перебувають

в епіцентрі його дослідження. Читач отримує уявлення про те, який шлях пройшов автор, щоб досягнути цього вираженого погляду, чесності, своєї письменницької зрілості. Східна Європа була регіоном, де його батько вчинив найгірші зі своїх злочинів, розмитих у зумисній недостовірності колективної пам'яті; його вибір жити у Східній Європі, здається, дозволив Поллаку стати справжнім істориком, який безперечно присутній у цій книзі. Він спершу сорок років вивчав Східну Європу, а вже потім – лише потім – з'ясував, що його батько накоїв шістдесят років тому.

Поллак не переоцінює того, що дізнався про свого батька. І не поспішає з висновками. Він міг би скомпілювати два-три докази, вирвані з контексту, і довести, що його батько був добрим до євреїв. Він цього не робить. Натомість письменник приймає очевидність того, що його батько брав участь у масових убивствах. Водночас Поллак не заперечує батькову людяність. Ми бачимо, що його батько піддавався пристрастям, які, можливо, і сам не зовсім розумів. Навіть займаючись расовими чистками в Європі, він був прихильний до людей, які не були німцями, до тих, хто мав би бути його расовим ворогом.

Можливо, це просто ілюзія, зумовлена доступними джерелами чи їхньою відсутністю, але складається враження, що Гергард Баст, Поллаків батько, не сприймав своє життя як драму. Навіть залучений до жахливих злочинів, він насолоджувався зустрічами з друзями, катанням на лижах, тривалими подорожами у місця свого дитинства. Ця туга за молодістю – це, мабуть, єдиний зв'язок, який читач може побачити між батьком і сином. Поллак також повертається у дитинство і дає нам відчуття водночас як люблячу родину, так і зламану націю, які не суперечать одна

одній. Зрозуміло, що для сина життя зовсім не таке легке, адже тягар відповідальності за співчуття, істину і розуміння, який він несе на собі, таки важкий.

Тімоті Снайдер

1.

На початку літа 2003 року ми з дружиною поїхали до Південного Тиролю, на перевал Бреннер, аби пошукати той бункер, у якому 56 років тому мого батька було знайдено мертвим. Його застрелили. Я хотів більше дізнатися про обставини його смерті і про те, що привело його до Південного Тиролю. Я роками боявся шукати інформацію, можливо, через неусвідомлений страх наштовхнутися на речі, які перевершать мої й без того недобрі очікування. Гадаю, я завжди знав одне: його насильницька смерть поклала край життю, в якому насилля відіграло важливу роль.

У Госсензассі, в кафе на ярмарковій площі ми домовилися зустрітися з одним чоловіком, який обіцяв нам допомогти з бункером. Петер Казер – митець, а крім того, досліджує італійські укріплення вздовж кордону на Бреннері, він сам керує одним із цих колишніх бункерів, який перетворив на мистецький простір для перформансів та інсталяцій. Від нього ми дізналися, що на італійському боці Бреннера є понад 50 бункерів і казематів, споруджених Муссоліні між 1936 і 1942 роками як *Sbarramento di Brennero*, заслон на Бреннері, спрямований проти Австрії та Німеччини; проте у військовому плані укріплення

ніколи не відігравали жодної ролі. Місцеві, яких ми питали, знали історію про труп у бункері, свого часу про це точилося багато розмов, проте де саме це було, ніхто достеменно не знав. «У цій місцевості багато бункерів, – казали нам, – а історія трапилася так давно». Зрештою, ми випадково зустріли одного старшого чоловіка з округлим, рожевим дитячим лицем, який зміг нас правильно скерувати. Він розказав, що сам живе неподалік від цього бункера, його батько часто розповідав, що там знайшли тіло. Ця подія свого часу збурила всю долину, хоча після війни люди були досить байдужі. Спочатку він не хотів називати місце, де стоїть бункер: його батько, пояснив він, заборонив йому говорити про ті події, щоб не обпекти собі рота. При цих словах він недобре всміхнувся, наче дитина, якій подобається стримувати інших, змушувати їх нервово шарпатися, проте Петер Казер не заспокоївся, доки не змусив його розказати нам усе.

Ми дісталися до вказаного місця вузькою дорогою, що йшла паралельно до шосе; її видно зі станції на Бреннерському перевалі. Від автобану долинав гуркіт, який то наростав, то спадав, посилений схилами долини, що створювали ефект гучномовця. Біля дороги простягалася рівна латка – болотистий луг, а за ним по крутому схилу височів ліс, ялини і листяниці, поміж ними – поодинокі вільхи і берези. Через кілька кроків ми перечепилися об іржавий, схований за густим листом борщівника і будяками колючий дріт, що здавався частиною густої порості. «Ось ми і прийшли, – сказав Петер Казер, – де колючий дріт, там і бункер недалеко». Ми обійшли високу кропиву – темні острови поміж світло-зеленого зілля,

кожен наш крок зганяв у повітря хмари дрібних комарів із гущака. На протилежному схилі гори худий дядько широкими змахами викошував пологий луг, його натемно засмаглий торс блищав від поту. Свою білу сорочку він зняв і кинув збоку, здалеку вона була схожа на собаку. Під ялинами на узліссі стояла чорна бляшана табличка з вицвілим написом двома мовами: «*Proprieta Militare Accesso vietato*. Власність армії. Вхід заборонено». Ми підійшли до низького зарослого кам'яного муру, за ним була заглибина у скелі, в якій зяяла вертикальна розщелина: відкриті на просвіт ворота, майстерно оброблені сіро-зеленим скловолокном, з горбами і складками, так що, побіжно глянувши, можна прийняти за зарослу скелю. Ворота відчинилися на диво легко. Все це було трохи подібне на вхід до старомодної кімнати жахів, але ж ми стояли посеред дикої природи, біля підніжжя гірського схилу, густо порослого лісом. Ворота вели до маленького закапелка, деś два на два метри, вогкі бетонні стіни позаростали мохом, стеля також оббита скловолокном. У передній стіні – двері із пофарбованої в зелене сталі, укріпленої товстими залізними стрижнями, на висоті очей – вічко, забране залізною лядою. Двері наглухо приварені до рами. Ми стояли перед бункером, у якому 6 квітня 1947 року було знайдено тіло мого батька.

Ми полазили лісом у пошуках можливого запасного входу. «Більшість воєнних бункерів, – пояснив Петер Казер, – з міркувань безпеки мали по два входи». Похила, густо вкрита хвоею земля була слизькою, нам доводилося хапатися за низько нависле гілля, щоб не гепнутися донизу. Темний пагорб посеред лісу, метрів за десять від входу, виявився частиною підземного бункера. Бетонне кільце, що

виступало з землі десь на три долоні, на ньому іржавий горб із заґратованими оглядовими щілинами, з яких нам у ніс ударив запах гнилля. Спостережний пункт. Раніше звідси можна було слідкувати за всією долиною аж до австрійської частини, а нині круговид заступали високі ялини. На якійсь відстані ми знайшли другий спостережний пункт. Пізніше в одній книжці про військові укріплення на Бреннері ми натрапили на схему бункера, названого «Опера 2, укріплення № 2» – середніх розмірів, обладнаного двома кулеметами і протитанковою гарматою. Другого входу ми не знайшли, тільки стару, занедбану дорогу, порослу кущами й деревами. Від дороги до входу в бункер було десь метрів із тридцять, може, сорок, лісом згори донизу, тож непомітно доправити сюди неживе тіло мало бути неважко. Вочевидь, мого батька застрелили нагорі.

Тіло однієї неділі знайшла жінка, дружина італійського залізничника, якого розмістили на Бреннері, вона разом із чоловіком і сином прогулювалася в напрямку Альберґо Аль Лупо, до заїзду «У Бреннерського вовка». Хлопчина угледів під деревами щось незвичне, може, ворота зі штучного каменю тоді також стояли прочинені. Він поліз через глибокий сніг, щоб з'ясувати, що й до чого, а мати пішла за ним. Чому вона зайшла до тоді ще відчиненого бункера – через цікавість чи тому, що звідти, попри зимовий холод, віяло запахом тліну, – невідомо. Одразу за порогом вона наштовхнулася на тіло. Викликані на місце знахідки карабінери одразу ж встановили, що сталося вбивство, мерцеві двічі вистрелили в голову і раз – у груди, він, вочевидь, уже давно лежав у бункері. Перед входом знайшли кілька дрібних речей і документи, що, як припускають, належали загибло-

му, серед іншого – посвідчення фольксдойча на ім'я Франца Гаєра, робітника зі словенського містечка Кршко, німецькою Гуркфельда; ні грошей, ні цінних речей при ньому не було. Вже під час першого розслідування виникли сумніви щодо особи померлого. У нього на внутрішньому боці лівого передпліччя було маленьке татуювання, а на обличчі – шрами, рубці, які зазвичай мають члени бійцівських студентських братств – буршеншафтів. До робітника це не пасувало. Із відповідей на запити до австрійської поліції Іннсбрука стало ясно, що посвідчення підроблене, померлий був не фольксдойчем із Гуркфельда, а австрійцем д-ром Гергардом Бастом, штурмбанфюрером СС, народжений 12 січня 1911 у Готтше, Югославія, зареєстрований у м. Амштеттен, Нижня Австрія. Управління федеральної поліції Лінца розшукувало його як воєнного злочинця, бо він тривалий час керував лінцівським гестапо. Мій батько.

Через кілька тижнів після того, як знайшли труп, чиновник кримінальної поліції з'явився до моєї баби в Офтеринг – маленьке містечко поблизу Лінца, куди вони з чоловіком втекли із Амштеттена, боячись росіян. Офтеринг був у зоні американської окупації. Чиновник запитав, чи має баба фотографію свого сина Гергарда, вона потрібна, щоб встановити особу жертви вбивства. Так вона дізналася, що її син на Бренері став жертвою вбивства з метою пограбування. У баби не було синового портрета, тож поліціант попросив її в супроводі одного співробітника поїхати до Південного Тиролю, щоб опізнати померлого. Коли вони приїхали, його вже закопали. Карабінери просили бабу опізнати померлого по фотографіях, які вони зробили з трупа. Вона відмовилася і заявила, що їй бачити ті фото не хоче. Тоді карабінери запитали,

чи мав її син на обличчі, на лівій щоці, два шрами. Вона відповіла ствердно, йшлося про рубці від студентської дуелі. Баба також опізнала кілька показаних їй предметів як власність свого сина, серед іншого – вічне перо, годинник і тоненький, в оправі зі штучної блакитної шкіри, записничок, який слугував йому для подорожніх заміток. На першій сторінці в ньому рукописним готичним шрифтом було записано його ім'я і нотатку: «Розпочато 1 січня 1937 р.» Ці свідчення та докази італійська влада визнала достатніми, щоб виписати свідоцтво про смерть. Потім у паперах було записано, що померлого опізнала його мати, але вона постійно наполягала на точному формулюванні: вона не була свідком смерті свого сина і не бачила його мертвим. Здавалося так, наче вона, попри беззаперечні докази, чіплялася за рештки надії, що горезвісна подія на Бреннері може виявитися трагічною помилкою.

Коли ми з дружиною поїхали до Південного Тиролю, я мав при собі фото могили, в якій загиблого поховали у квітні 1947 року в общині Бреннеро/Бреннер. Вузкий, обкладений грубим камінням горбик із білою могильною плитою, на якій поряд із іменем і датами народження та смерті стояло, що він належав до євангелістської церкви. Після мандрівки до бункера ми сходили на маленьке кладовище, мальовничо розбите навколо католицької церкви, – кілька десятків могил, це все, що вмістилося за високими мурами, які захищають його від шуму жвавого прикордонного містечка. Церква має ім'я святого Валентина й має романську вежу, що суворо вказує в небо. На могильних плитах і кованих залізних хрестах переважно значаться німецькі імена, поміж

них кілька італійських. Могили мого батька більше немає. Його рештки в шістдесяті роки, за бажанням моєї баби, було ексгумовано й перевезено до Амштеттена. Я пригадую похорон на цвинтарі нижньоавстрійського містечка, мене тоді відпустили зі школи, я приїхав з-під Зальцбурґа, де навчався в інтернаті. Пам'ятаю лише, як неприємно почувався й старався не подати виду перед амштеттенськими родичами й друзями загиблого, які співчутливо дивилися на мене біля відкритої могили, адже запізніле поховання мене ніяк не зачіпало. Я не маю власних спогадів про батька. Коли він помер, мені не було і трьох років, я бачив його лише кілька разів, похапцем. І навіть це я знаю від своєї матері, яка зрідка розказувала про нього, про якісь прості випадки, всілякі дрібниці, так, наче вона не була певна, що мені можна довірити, а про що краще мовчати.

2.

Мій батько народився 1911 року у Готтше, словенською Кочев'є, у тодішній коронній землі Крайн; проте справжнім Готтшейцем він не був. Його батьки прожили тільки кілька років у центрі однойменного німецького острівця¹. Дід переїхав туди 1907 року із Тюффера – села у Нижній Штирії, щоби працювати укладачем документів при тамтешньому адвокатові. Як він добувся до містечка у Нижньому Крайні, я не знаю, але право він вивчав у Граці. Бабу – молоду вчительку – перевели до дівочої народної школи у Готтше, тому що у її рідному місті Лайбах не вистачало місця для німців. Вона душею й тілом віддавалася вчителюванню і з великою радістю навчала дітей, але життя у Готтше здавалося їй затісним. Готтшейці були своєрідним народом зі старосвітською мовою – столітнім діалектом, який автоматично тримав чужинців на відстані, навіть якщо вони були родом із Лайбаха за 60 км від Готтше.

Столиця землі Крайн була іншим світом. Міське життя. Товариство. Лайбахська філармонія. Німець-

¹ Мовними острівцями (нім. *Sprachinsel*) називали відносно нечисленні закриті етнічні громади, що мешкали на території, яка послуговувалася іншими мовами. – Тут і далі прим. перекладачки.

кий театр. Німецьке казино. Бали. Лайбах/Любляна був словенським містом, проте німці створили міцну меншину, займали політично й економічно важливі пости, тож почувалися відповідно самовпевнено. «У Лайбаху ми були у себе вдома, – розповідала баба, назва Любляна ніколи не злітала з її вуст, це для неї було би чимось на кшталт зради, – Лайбах був нашим містом, ми робили закупы в наших крамницях, ходили до наших ресторанів, спілкувалися з нашими людьми, з німцями». Її батько, Йозеф Ленер, був майстром столярної справи міста Лайбах. Він також був приїжджим. Вони разом з дружиною Магдаленою переїхали з угорського Мошоні/Візельбургґа, того, що на австрійському кордоні; обоє були дунайськими швабами. Словенської подружжя не знало, як і їхня дочка, моя баба. «Зі словенами ми контактували, – казала вона, – але вони всі розмовляли німецькою».

На відміну від Лайбаха, місто Ґоттше було провінцією, великим селом. У 1900 році у ньому ледь налічувалося 3 тисячі мешканців. Там була сліпа залізнична гілка, що сполучала Лайбах із Ґоттше, окрім цього, містечко лежало віддалік великих шляхів. Проте чи, можливо, саме завдяки цьому Ґоттшейці були мобільним народом. Із середніх віків чоловіки із земельки, як вони любовно називали свій край, з осені до весни мандрівними торговцями міряли землі монархії, спочатку з різьбленими товарами і полотном, потім – із прянощами і південними фруктами. Із самого сільського господарства люди не могли прожити в розпорошених селах мовного острівця: на карстовому плато зими довгі й суворі, ґрунти – бідні, кожне поле, кожен луг доводилося відвойовувати у лісу. Під кінець XIX століття почалося велике переселення до Америки. Це відбулося

на Готтше – вже перед Першою світовою містечко почало занепадати.

Окрім Ауершперзького замку і кількох офіційних споруд – гімназії та деревообробної школи, – у Готтше не було жодних визначних місць, хіба що річечка Рінзе, яка мальовничою стрічкою струменить навколо міста й омиває його з трьох боків. Але Рінзе варта уваги сама собою: її повільні води (назва походить, вочевидь, від «*rinnender See*/текуче озеро») беруть свій початок на відстані години їзди від міста, щоб через годину руху на південь знову зникнути в дірчастому карстовому ґрунті, немов її завдання полягає лише в тому, щоби прикрасити людське поселення, що тулиться у вузькій долині.

Баба так ніколи по-справжньому й не при звичаїлася до Готтше. «Огидна діра – ото й усе», – казала вона. Баба тяжіла до аподиктичних суджень, які не дозволяли жодних заперечень. У цьому сенсі вона на все своє життя лишилася вчителькою, хоч і працювала нею лише кілька років. Як вони з дідом зустрілися, вона мені ніколи не розповідала, мабуть, їхнє знайомство було неминучим, адже вони обоє були молодими, неодруженими й чужими у маленькому містечку.

Дід почувався у Готтше добре. «Я би там з радістю лишився», – казав він іноді, розповідаючи про старі часи. Дід виріс у набагато меншому містечку і любив, сидючи над паперами, ширяти поглядом понад лісами й пагорбами. Місто на Рінзе оточене лісистими горами, що нависають над поселенням: на сході – Горнвальдський масив, який словени називають Кочевський Роґ, на заході – Фрідріхштайнський ліс. Дід був пристрасним мисливцем – забавка, якій він, молодий адвокат, щиро віддавався у Готтше; він

мав мисливську хатину у Горнвальді, де провів багато днів і відпусток, навіть згодом, коли вже давно жив не у Готтше, а в Амштеттені, добиратися звідки коштувало багато зусиль і часу.

Чому він ще до початку Першої світової з дружиною й однорічним сином, моїм батьком, проміняв Готтше на Нижню Австрію, я не знаю. Можливо, він передчував наближення змін, що у 1918–1919 роках призвели до створення королівства Югославія і, зрештою, до переселення і вигнання німців із колишньої землі Габсбурзької корони.

У дитинстві дід часто розповідав мені про свої полювання у Готтше, це було наприкінці 40-х та на початку 50-х років, у Траунфіртелі, а потім у Мостфіртелі² – двох подібних місцевостях. Ми мандрували селами, широкими пшеничними і вівсяними полями, луками, порослими фруктовими деревами, крізь зарості липких гнилиць, від одного селянина до іншого, які давали нам провіант: картоплю, ніжне сало, хліб, яйця – і нічліг. Я добре пам'ятаю, як одного разу мало не задихнувся у ліжку, бо дбайлива господиня поклала мене поміж двох велетенських пухових перин: одну, запнуту простирадлом, під боки, а другу зверху, замість ковдри, як велося у тій місцевості, і я втонув, немов у мішку пір'я. Імовірно, ми були торбешниками, хоча про це ніколи не говорили. Я мав свій маленький рюкзак, яким шалено пишався, а от харчі цікавили мене набагато менше. Важливими були лише мандрівки із любим дідом, якого я називав дідцем, близькість до нього, розповіді про його дитинство у Тюффері, про сонь, що голосно вовтузилися під дахом, наче маленькі пухнасті кобольди, про

² Місцевості у Верхній Австрії.

краклі та інші невідомі мені ігри, про велетенських лосів, яких він витягував із Занн – річки, на якій стоїть Тюффер.

І безкінечні оповідки про пригоди на полюванні у Готтше, Готтшейському пралісі, про могутні червоні буки і дуби, стовбури яких не можуть обійняти двоє чоловіків, про глибокі карстові печери і яри (я толком і не уявляв собі, що таке яр, цих понять тоді не було у моєму словнику, я знав лише, що в них ховалися дикі звірі), у яких чаїлися підстрелені кабани та інша звірина, а зачувши наближення мисливця, несподівано вискакували із чагарів, прямо на дідця, – небезпека, зупинити яку він міг лише блискавичним, точним і влучним пострілом. Я ніколи не бачив, щоб він стріляв, часи, коли він ходив на полювання, давно минули, проте я був упевнений у його стрілецькій майстерності. Він описував мені вовків із їхніми зеленуватими, недобрими іскрами в очах, як ті взимку тинялися навколо постової будки, завиваючи від голоду, і про роздратований буркіт ведмедів, що грозилися вибити двері своїми могутніми лапами. Я ще й досі чую, як він виє по-вовчи – мені від цього холодний піт стікав по спині. Тоді я хапав його за руку. Ми простували годинами, на багато кілометрів, і він розповідав без упину на тому м'якому, майже співучому нижньоштирійському діалекті, від якого він не відмовився до кінця своїх днів. А сам він був кремезним, великим чоловіком і не мав у своїй натурі більше нічого м'якого, він був холеричний і вибуховий, справжній ведмідь, якого багато хто боявся. Проте до мене він завжди був добрим.

Готтше і Тюффер були конкретними географічними місцевостями мого дитинства, конкретнішими, ніж ті, в яких я виростав, можливо, тому, що через

війну і післявоєнну плутанину, евакуацію і втечу я побував у надто багатьох місцях – то під опікою своєї матері, то у діда і баби. Після того, як американські бомби зруйнували дім мого батька у Лінці, мене відправили до діда і баби в Амштеттен, які проте через кілька місяців втекли звідти від росіян, що наближалися. Дід та баба сховалися в Офтеринґу поблизу Лінца, а мою матір із її трьома дітьми евакуювали до Штирії, де ми лишалися до 1948 року. Звідти я вже сам поїхав до діда в Офтеринґ, баба на той час повернулася до Амштеттена. Ми з дідом жили у селянина, у прибудові; я пам'ятаю дерев'яні сходи з її фасадного боку, які вели до нашої кімнати нагорі, як вони рипіли під нашою вагою, і ми сміялися з цього, і свій оливковий спальний мішок, зшитий із грубої, дряпучої ковдри. Через кілька місяців розбомблений будинок відбудували, мене забрали назад до Лінца, і там 1950 року я пішов до школи.

Протягом усіх цих неспокійних років мене супроводжували дідові історії про Готтше і Тюффер, історії про світ, у якому завжди все залишалося однаковим і незмінним.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

КУПИТИ